

तत्र विक्रमानाह निर्मुच्यमान इत्यादिना पश्यतः प्रत्यगात्मन इमानि वक्ष्यमाणानि रूपाणि निर्मुच्यमानः गुरुक्तयुक्त्या स्थूलदेहाध्यासं त्यजन् सूक्ष्मत्वात् पश्यतीति शेषः न त्वविमुच्यमानः स्थूलदृष्टिः शैशिरोधूमः अवश्यायो नो हाराख्यः न तः संश्रयत इत्यनेन तस्य भुवनकोशे व्याप्तिर्दर्शिता अत्रायं प्रयोगः शमादिसंपन्नो विविक्ते देशे स्थिरसुखमासनमध्यासीनः प्राणायामपुरःसरं गुरुक्तयुक्त्या स्थूलदेहाऽसंगेन पादादिजानुपर्यन्ते भूस्थाने चित्तं धारयतः स्थानतिरोधानपूर्वकं नो हारमात्रमवभासते यथारज्जुर्गे च क्षुधारयत उरगतिरोधाने न रज्जुमात्रं तदालुमाधरभागे जानुपरिष्ठात्तन एव देहो नो हारमग्नोऽसंदिग्धा विपर्यस्ततया भातिसो यं भूमिजयः अस्मिन् सिद्धे जान्वादिपाथ्वंते जलस्थाने चित्तं धारयतः धूमः स्थानं च तिरोधीयते पायूर्ध्वभागमात्रं च कल्यांता र्णवमग्रं पूर्ववद्भाति तदिदं द्वयं जले भूमि संहारो जलजयश्चेत्युच्यते एवमुत्तरत्रापि भूतसंहारजयौ ज्ञेयौ ॥ १७ ॥ १८ ॥ आत्मनि देहाभ्यन्तरे वह्निरूपं प्रकाशते लोहितांधकारमग्नो भवतीत्यर्थः ॥ १९ ॥ तस्मिन्निति अस्य योगिनः अजतिगच्छति क्षिपति वा दक्षानित्यजो वायुः पीतशस्त्रः पीतशस्त्रव

निर्मुच्यमानः सूक्ष्मत्वाद्रूपाणो मानि पश्यतः ॥ शैशिरस्तु यथा धूमः सूक्ष्मः संश्रयते नभः ॥ १७ ॥ तथा देहादिमुक्तस्य पूर्वरूपं भवत्युत ॥ अथ धूमस्य विरमेद्वितीयं रूपदर्शनं ॥ १८ ॥ जलरूपमिवाकाशे तथैवात्मनि पश्यति ॥ अपां व्यतिक्रमे चास्य वह्निरूपं प्रकाशते ॥ १९ ॥ तस्मिन्नुपरतेऽजोऽस्य पीतशस्त्रः प्रकाशते ॥ ऊर्णारूपसवर्णस्य तस्य रूपं प्रकाशते ॥ २० ॥ अथ श्वेतांगतिं गत्वा वायव्यं सूक्ष्ममप्युत ॥ अशुक्लं चेतसः सौक्ष्म्यमप्युक्तं ब्राह्मणस्य वै ॥ २१ ॥ एतेष्वपि हिजाते पुफलजातानि मे शृणु ॥ जातस्य पार्थिवैश्वर्यैः सृष्टिरत्र विधीयते ॥ २२ ॥ प्रजापतिरिवाक्षोभ्यः शरीरात् सृजते प्रजाः ॥ अंगुल्यंगुष्ठमात्रेण हस्तपादेन वा तथा ॥ २३ ॥

तृपीतानि गिलितानि शस्त्रवद्विच्छेदकत्वात् दृक्षागारपर्वतादीनि शस्त्राण्येन तद्वत् गिलिता खिलभूजलतेजो रूपः केवलेन भसिसंततं दोषयमानः प्रकाशते इत्यर्थः तदेवोक्तं प्राक् वायुर्दोषयते महान् तदानिराश्रयं ऊर्णांतो र्यद्रूपं अतिलघुतेन सवर्णस्य समानरूपस्य ऊर्णांतं तु वन्निरालंबने तस्मिन् स्थितस्य वायुवशस्येत्यर्थः तस्य योगिनो पिरूपं तदन्मध्यादारभ्य उपरितनं प्रकाशते न त्वन्यत्किंचिद्वाक्वाकाशव्यतिरिक्तं ॥ २० ॥ अथ तेजः संहारवायुजयानंतरं वायव्यं वायुसंबन्धि सूक्ष्मरूपादिहीनं स्वरूपं कर्तुं श्वेतांगं प्रवृत्त्या वरणरूपं रजस्तमोमलशून्यत्वात् प्रकाशमयत्वाच्च स्वच्छां गतिः गम्यते तत्त्वं प्राप्य तेन येति भूमध्यादिमूर्धांति आकाशस्थानं गतिः तांगत्वा तत्र विलयं प्राप्य अशुक्लं नीलरूपं सुषिरमाकाशमात्रं स्थानलयपूर्वकं पूर्ववत् प्रकाशत इति पूर्वोक्तं च यः तदिदं मशुक्लं चेतसः सौक्ष्म्यं सौख्यमिति पाठे प्रसादकरं ब्राह्मणस्य ब्रह्मबुभूषोरुक्तं शास्त्रे अपि पादपूरणार्थः अव्यक्तमिति पाठे लोकाप्रसिद्धं योगैकगम्यं सेयं व्योम संवित्वायुलय आकाशजयश्चेत्युच्यते अयमेवं तां त्रिकाणां भूतशुद्धिप्रकारः संप्रदायापरिज्ञानाद्यथावदिदानीं तनैर्नानुष्ठीयते ॥ २१ ॥ पृथ्व्याप्यते जोऽनिलस्वेसमुत्थिते पंचात्मके योगगुणे प्रवृत्ते न तस्य रोगो न जरानमृत्युः प्राप्तस्य योगाग्निमयं शरीरमिति श्रुत्युक्तं पंचभूतजयफलं पृथिवीवायुराकाशआपोज्योतीषीति श्रुत्यंतरोक्तक्रमेणोपबृंहयति एतेष्वित्यादिना जातस्य सिद्धस्य ॥ २२ ॥ २३ ॥